

SOCIETAS ETHICA 2017: GIVING AN ACCOUNT OF EVIL / DAS BÖSE VERANTWORTEN (DATI ODGOVOR NA ZLO)

Volos Academy for Theological Studies, 24. – 27. kolovoza 2017.

Tea VUGLEC MIJOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, 10 000 Zagreb

t.vuglec@gmail.com

Od 24. do 27. kolovoza 2017. održana je 54. godišnja međunarodna konferencija Societas Ethica 2017.,¹ europskog društva koje se bavi istraživanjima iz područja etike kao znanstvene discipline, ali i njezine praktične primjene u društvu. Naime, društvo Societas Ethica u svojim pedeset četiri godine postojanja svake godine, obično krajem kolovoza, običava održavati redovitu godišnju međunarodnu konferenciju. Konferencija je ove godine održana u Grčkoj, a domaćin joj je bila Akademija za teološke studije smještena u lijepom lučkom gradu Volosu.

Važno je reći da samo Društvo sebe shvaća kao platformu na kojoj se mogu prezentirati različite filozofske i teološke tradicije te na taj način doprinijeti znanstvenom dijalogu. Iako je prvotna nakana Društva bila unapređivanje dijaloga među katoličkim i protestantskim filozofima, teozima moralistima i socijalnim etičarima, danas se naglasak više stavlja na filozofiju morala za koju se smatra da predstavlja univerzalniji kontekst za odvijanje etičkih i društvenih rasprava.²

Da ovakve rasprave želi i dalje razvijati, pokazuje nova inicijativa koju Društvo želi pokrenuti i koju je predstavilo na ovogodišnjoj konferenciji. Riječ je o forumu *The Future of Ethics* s ciljem raspravljanja važnih etičkih tema tijekom čitave godine, kako bi znanstvenici produbljivali kontakte i izvan godišnje konferencije što bi, prema mišljenju Društva, između ostaloga, moglo biti od velike pomoći i za oblikovanje tema godišnjih konferencija.

---

¹ Više o konferenciji iz 2016. godine: Silvija MIGLES, Societas Ethica 2016: Ethik und Recht. Globale Herausforderungen im 21. Jahrhundert (Etika i pravo. Svjetski izazovi u 21. stoljeću), Evangelische Akademie Bad Boll, 18. – 21. kolovoza 2016., u: *Bogoslovska smotra*, 86,4 (2016.), 967-971.

² Usp.: Societas Ethica. The European Society For Research In Ethics, u: <http://www.societasethica.info/introduction/> (13.11.2017.)

Kako bi olakšala razmjenu rezultata istraživanja i potakla na interdisciplinarnost, u tom smislu i *De Ethica*, časopis za filozofiju, teologiju i primijenjenu etiku, nudi kvalitetne akademske radove iz navedenih oblasti fokusirajući se na normativna etička pitanja. S ciljem olakšavanja komunikacije i širenja etičkog diskursa, časopis je u elektroničkoj formi i svima lako dostupan.

Societas Ethica 2017. održala se pod naslovom *Giving an Account of Evil – Das Böse verantworten*.³ Glavna nakana njezinih organizatora bila je što više promisliti fenomen zla, kako kroz povijesne refleksije filozofa i teologa, tako i kroz konkretnu društvenu stvarnost današnjice. Polazi se od potrebe za novim objašnjenjima jer stvarnost zla uvijek iznova potvrđuje poteškoću davanja konačnih odgovora. Stoga i trajni zadatak filozofima i teolozima da osvjetljavaju ovu složenu tematiku, napose u svjetlu njezinih praktičnih implikacija koje pogađaju čovjeka u suvremenim društvima. Otuda i težište ovogodišnje konferencije na pitanju: Kako se danas obračunati s različitim društvenim oblicima zla? Objašnjenja samog pojma i stvarnosti zla, kao i njegova podrijetla često ostaju bez konačnog odgovora te su filozofi i teolozi etičari pozvani osvijetliti ovu kompleksnu temu. Danas, posebice nakon Drugog svjetskog rata i iskustva holokausta, nemoguće je pitanje zla ne promatrati kroz prizmu fenomenologije nasilja, psihologiju i filozofiju traume i njezinih etičkih implikacija, strukturnih nepravdi, privlačnosti nacionalističkih i autoritarnih nazora.

Među 68 sudionika radu Konferencije nazočan je bio i lijep broj sudionika s hrvatskog govornog područja: prof. dr. sc. Stjepan Baloban, koji je dugogodišnji član Društva, i doc. dr. sc. Silvija Migles s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; doc. dr. sc. Nenad Polgar sa Sveučilišta u Beču i Sveučilišta u Zagrebu; mr. sc. Entoni Šeperić s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; doc. dr. sc. Zorica Maros i doc. dr. sc. Pavle Mijović s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Sarajevu te Tea Vuglec Mijović, doktorandica iz područja socijalnog nauka Crkve na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Predstavnici hrvatskog govornog područja dali su svojim izlaganjima po tematskim skupinama i sadržajni doprinos radu konferencije. Tako je dr. Silvija Migles osvijetlila problem socijalnog zla koji kao fenomen predstavlja prijetnju integralnom razvoju pojedinca

³ Engleski i njemački su službeni jezici *Societas Ethicae*, francuskim se također moguće koristiti, no nije zastupljen zbog većine sudionika kojima bi francuski jezik bio nerazumljiv. Primjećuje se ipak dominacija engleskog jezika.

i društva te ponudila rješenje u svjetlu socijalnog nauka Crkve koji usmjerava prema vrijednosnom opredjeljenju čovjeka i obnovi struktura. S druge strane, dr. Nenad Polgar je pripremio predavanje o intrinzičnom zlu te u kontekstu obračuna katoličke teologije s moralnim zlom propitkivao relevantnost samog koncepta za današnje vrijeme. Mr. Entoni Šeperić ukazao je na potrebu etike zasnovane na moralnom revoltu koji je jedini kadar oduprijeti se šutnji o ljudskim žrtvama, ali i manipulacijama ljudskim strahovima, nerijetko utkanim u funkcioniranje suvremenih političkih i društvenih zajednica. Dr. Zorica Maros je u kontekstu psihološko-teološkog uvida koji je ponudila pokušala odgovoriti na izazove i logiku zla na individualnoj i kolektivnoj razini ukazujući na njegove mehanizme djelovanja i nudeći odgovor u svjetlu kršćanskog morala utemeljenog na osobi Isusa Krista koji je jedini kadar dokinuti logiku zla. Dr. Pavle Mijović je na konkretnoj društvenoj razini i oslanjajući se na fenomen izbjeglica, prikazao zlo kao deprivaciju, tj. kao nedostatak i nemogućnost institucija i trenutne europske politike da suzbije ljudsku patnju i nehumana postupanja, naznačivši da su takve strukture nerijetko i sami generatori problema. S obzirom na to da je u radu tematskih skupina bilo izloženo više od 30 predavanja i na zbijenost programa zbog kratkoće trajanja Konferencije, nije bilo moguće poslušati sva predavanja. Zasiurno je da su sva predavanja bila dobro posjećena i da se nakon njih razvijala konstruktivna rasprava koja se na ovakvim susretima redovito nastavlja i izvan službenog dijela.

Glavna predavanja kojima su bili nazočni svi sudionici i koja su predstavljala središnji i usmjeravajući dio Konferencije išla su za određenjem okvira unutar kojih će se tematizirati suvremena problematika zla. Predavači su bili poznati profesori: filozof i antropolog prof. Marcel Hénaff (University of California, San Diego), teologinja prof. Maureen Junker-Kenny (Trinity College, Dublin), filozof prof. Stelios Virvidakis (National and Kapodistrian University of Athens), filozofkinja prof. Antje Kapust (Ruhr-University Bochum/Ruhrakademie), filozof i etičar dr. Mahmoud Masaeli (University of Ottawa, President of *Alternative Perspectives and Global Concerns*) te evangelički pastor i etičar dr. David Gushee (*Society of Christian Ethics*). Iako je zbog hospitalizacije Marcel Hénaff otkazao svoj dolazak na Konferenciju, sudionici su ipak bili upoznati sa sadržajem njegova predavanja. S obzirom na to da se pitanju zla obično pristupa pod vidom triju spekulativnih pristupa – religijskog, metafizičkog i moralnog, Hénaff je nastojao ponuditi nov pristup utemeljen na evoluciji ljudske vrste. Smatra da je na taj način moguće izbjeći opasnosti alegorijskog

shvaćanja zla te da će više do izražaja doći ideja da je zlo primarno oblik odnosa i način djelovanja. Govor kao temeljna razlikovna osobina čovjeka u odnosu na životinje daje čovjeku mogućnost da od nasilja koje je utkano u principe prirode prijeđe na okrutnost koja je radikalna forma zla. U tom kontekstu Hénaff je posebno tematizirao tri pojma u njihovu suodnosu – *homo sapiens*, *homo loquens*, *homo crudelis*.

Fokusirajući se na odnos Božjeg milosrđa i pravednosti u Bibliji, Maureen Junker-Kenny je s teološke strane pokušala tematizirati pitanje relacije ljudskoga zla i Božjih atributa pravednosti i milosrđa. Analizirala je razlike u teološkom pristupu Ireneja, Augustina i Schleiermachera s nakanom da otkrije kakav bi bio Božji sud o ljudskom zlu. U tom je smislu uža tema njezina predavanja bio konačni sud s dvostrukim ishodom (raj i pakao) te nauk o apokatastazi.

Stelios Virvidakis je raspravljao fenomen moralnoga zla. Njegov je stav da je zadaća filozofije uspostaviti kriterije ispravnosti za ljudsko djelovanje, kao i pozitivne i negativne karakteristike moralnog subjekta. Koncept zla u tom okviru podrazumijeva posebne slučajeve krajnje okrutnosti i surovosti te zahtijeva duboku studiju o granicama i neuspjesima etike. Virvidakis je također tematizirao pitanje fizičkog i metafizičkog zla koji predstavljaju izazov filozofiji morala jer zadiru u pitanje vrijednosti i smisla života.

Filozofsku raspravu o moralnom zlu nastavila je razvijati Antje Kapust koja također nije bila nazočna konferenciji, ali je sadržaj njezina predavanja prezentiran sudionicima. S obzirom na to da moralni subjekti u društvu trebaju uzeti u obzir različite poteškoće prilikom analize raznolikih formi zla u društvu, potrebno je voditi računa o jeziku koji također može davati okvir za razne forme zla. Često se samo značenje pojma zla reducira te biva shvaćeno kao nešto akcidentalno ili nepravedno što se može objasniti empirijskim uvjetima, motivacijama i namjerama. Stoga se Kapust zalaže za odgovoran pristup zlu u sustavnom, metaetičkom i normativnom smislu.

Predavanje Mahmouda Masaelija izazvalo je veliko zanimanje sudionika s obzirom na to da je njegova zadaća bila predstaviti islamski koncept obračuna/suočavanja sa zlom. Nakon što je ukratko protumačio temelje islamske vjere, kao i razliku između tradicionalnog islama i sufizma, Masaeli je posljednji predložio kao put uspostave mira i suzbijanja zla. Dok tradicionalni islam u svojim rigidnim dogmatskim postavkama često generira nasilje u društvu, prednost sufizma proizlazi iz njegova naglaska na mističnom iskustvu Jednoga Boga koji je Ljubav i koji u tu Ljubav želi uključiti sve ljude.

David Gushee je, smjerajući na društveno zlo, analizirao mehanizme koji stoje u pozadini posljednjih predsjedničkih izbora u Sjedinjenim Američkim Državama. Iznio je rezultate istraživanja koja su pokazala kako ni jedna grupa glasača u Americi nije dala podršku Donaldu Trumpu u stupnju u kojem su to učinili evangelici te ponudio nekoliko odgovora zašto im je taj izbor bio privlačan. Između ostalih, naveo je Trumpova obećanja povećanja stupnja sigurnosti u državi, njegovu autoritarnost, nostalgичni nacionalizam, djelomično naglašeni rasizam, kao i nominalnu pripadnost kršćanstvu. Predavanje je zaključio sugerirajući kako snažna, konstantna podrška američkih evangelika Trumpu dovodi do smanjenja vjerodostojnosti njihove vjere te gubitku dobrog dijela vjernika. To predavanje dalje otvara raspravu o ulozi vjernika u javnom životu te njihove odgovornosti u kreiranju istoga.

Posebnost ovogodišnje konferencije bila je panel rasprava koja se drugoga dana organizirala na temu „Grčka situacija“. O težini financijske i gospodarske situacije, napose izazovima velikih ekonomskih nejednakosti i problemu migracija, govorili su: dr. Michalis Zoumboulakis, profesor i predsjednik Fakulteta za ekonomske studije Sveučilišta Tessalijske, te dr. Pantelis Kalaitzidis, direktor Akademije za teološke studije u Volosu. Pastor Grčke evangeličke crkve u Volosu, vlč. Meletis Meletiadis i Aleksadros Katsakioris, odvjetnik koji u nevladinom sektoru izbjeglicama nudi pravnu pomoć te unutar istih struktura pronalazi načine educiranja djece izbjeglica, u svojim su izlaganjima pružili uvid u oblike pastoralne skrbi, posebice za izbjeglice. Panel rasprava je omogućila bolje razumijevanje grčkoga društva i izazova s kojima se nosi te je ponudila i primjere dobrih praksi u rješavanju izbjegličke krize čiji bi mehanizmi mogli biti od koristi i na globalnim razinama.

Tradicionalni izlet sudionika Konferencije ove godine bio je rezerviran za Pelion, planinu nadomak Volosa, a ujedno je bio i prilika da se sudionici u jednom opuštenijem kontekstu bolje upoznaju, razmijene ideje i iskustva te ostvare kontakte za daljnju suradnju.

Predsjedništvo Društva Societas Ethica odlučilo je da će se iduće godine međunarodna konferencija Societas Ethica 2018. održati u Belgiji, u Leuvenu, na temu *Gender Studies And Feminist Ethics*.